

Gennem sin redegørelse for fredsspørgsmålets tilbagetrukne rolle anskuelliggør Martin osse de magtpolitiske og økonomiske interesser, der var på spil i krigen og som stillede sig hindrende i vejen for en forhandlet fred. Bogen kan dog osse opfattes som en kritik af magternes selvforståelse mht. deres rolle i II. Verdenskrig og dermed af de respektive magters historiografi: det gælder måske ikke så meget mht. Tyskland, hvor der ikke er så meget at gøre op med, som navnlig mht. England (*Woodward*) og USA (*Langer/Gleason*) og hvilket bind II nok vil vise, osse mht. Sovjet. I kritikken af myter omkring Englands og USA's rolle under krigen er bogen en velkommen udfordring. Men osse uden det har Martin skrevet en af de interessanteste og væsentligste bøger mht. II. Verdenskrigs politiske historie. Værkets afslutning må imodeses med forventning. Man kunne dog godt have ønsket sig en uddybning af det perspektiv, Martin antyder til sidst, at »das sozialdarwinistisch abgeleitete »Recht des Stärkeren«, gegen das die Gegner Deutschlands aufgestanden waren und das Gespräche über Frieden als Verrat ausweisen musste, wurde 1945 in seiner nationalsozialistisch-deutschen Ausprägung, versinnbildlicht in der Person Hitler, besiegt, aber weder im innergesellschaftlichen Bereich noch zwischenstaatlichen Verkehr der Welt- bzw. Grossmächte mit denen von ihnen abhängigen Ländern bislang überwunden« (s. 516). Således vurderet kom Roosevelt, der var med til at besejre Hitler, nemlig ikke til at betyde nogen principiel, kun en metodisk-graduel forskel i forhold til Hitler. Dermed kunne Martin have lagt op til en mere socialhistorisk betinget vurdering af fredsproblemet.

*Karl Christian Lammers*

*Heinrich Brüning: Briefe 1946–1960, herausgegeben von Claire Nix unter Mitarbeit von Reginald Phelps und George Pettee. Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart, 1974. 517 s. DM. 39.80.*

Den tidligere tyske rigskansler Heinrich Brüning, der efter sin flugt fra Tyskland i 1934 kun for kortere perioder skulle vende tilbage til Tyskland, da det III. Rige var brudt sammen i 1945, var som en af den politiske emigrations mest fremtrædende skikkelser en kritisk iagttagelse af forholdene i Tyskland før og efter 1945. I dette bind med en række ikke fuldstændigt gengivne breve fra årene 1945–1960 rummes – udover hyppige henvisninger til begivenheder fra Weimarrepublikken og hans egen kanslertid uden dog at bringe væsentligt nyt – Brünings vurderinger af stormagternes politik i spørgsmålet om Tysklands fremtid og især hans kommentarer til udviklingen i Vesttyskland efter 1945 og dermed til udviklingen henimod et Vest-Tyskland, som Brüning beklagede. Han kunne støtte Konrad Adenauer i en række ting, men han var yderst betænkelig ved dennes udenrigspolitik, fordi Adenauer i hans øjne for beredvilligt ofrede Tysklands enhed og den tyske genforening for samarbejdet med Frankrig og Vesttysklands integration i Vesteuropa. Brüning udtrykte modstand imod en fredsordning på basis af Yalta- og Potsdam-beslutningerne, fordi det ville betyde et tysk afkald på f. eks. østområderne. Selv om Brünings kritik kom udefra og selv om han afviste igen at spille en aktiv rolle i tysk politik, så havde han dog stadig så stor indflydelse i tysk indenrigspolitik, at et foredrag i 1954 – mens han var gæsteprofessor i Köln – om Tyskland og den internationale politik kunne fremkalde en indenrigspolitisk debat.

Brünings i katolicismen grundede konservative livsholdning gjorde ham til kritiker af sider af udviklingen i Vesttyskland og under sine besøg følte han sig som en fremmed. Der var ikke plads for de fødemokratiske holdninger, han gav udtryk for. Derfor følger brevene i grunden heller ikke meget nyt til det billede af personen Brüning, der

blev givet i hans »Memoiren 1918–1934« (jvf. HT, 12. r. V, 2, 1972, s. 555 ff.). Og de velreflekterede breve giver heller ikke noget klart svar på, hvorfor Brüning ikke vendte tilbage til Tyskland efter 1945: var det stadig bitterhed ovenpå 1932/1933? Brevene kan siges at være et personligt dokument, men som helhed er de uden større historisk og politisk interesse.

*Karl Christian Lammers*

*Arthur Rosenberg: Bolsjevismens historie. Paludans fiol-bibliotek. 43. København, 1974. 192 s.*

Rosenbergs bog, som udkom på tysk i 1932, er den første egentlig akademisk-videnskabelige behandling af emnet og som sådan en klassiker i sin genre. I modsætning til, hvad titlen måske kunne forlede til at tro, er der ikke tale om en idehistorisk fremstilling i egentlig forstand, men snarere om en analyse af Ruslands/Sovjetunionens historie fra omkring århundredeskiftet og frem til iværksættelsen af den forcerede industrialisering og tvangskollektiviseringen tre decennier senere. Hovedvægten i analysen lægges dog hele tiden på de forestillinger og teorier om den historiske udvikling, som de russiske bolsjevikker med udgangspunkt i Marx' lære udviklede såvel før som efter overtagelsen af magten i Rusland i 1917. I forordet angiver Rosenberg sit formål som værende at beskrive »den bolsjevistiske idé udviklingshistorie – fra dens rødder hos Karl Marx selv, over de forskellige etaper hos Lenin, og indtil Stalins taktik og teori 1932« (s. 7).

Udover af fag at være oлдtdshistoriker var Rosenberg også politiker, idet begivenhederne i Tyskland under sammenbruddet i 1918 fik ham til at tilslutte sig De uafhængige socialister. Han gik senere med dette partis venstrefløj over i det tyske kommunistiske parti, hvor han ligeledes befandt sig på den yderste venstrefløj. En tid var han endda medlem af Kominterns eksekutivkomité, men brød med den kommunistiske bevægelse i 1927. Han forblev marxist, men tilsluttede sig ikke mere noget politisk parti. Hans bog om bolsjevismen kan således betragtes som en art statusopgørelse over den bevægelse, han selv havde deltaget i, men som han – ti år efter bolsjevikernes magtovertagelse i Rusland – ikke længere følte at kunne være med i.

Det politiske sigte med bogen er da også tydeligt. Rosenberg omtaler selv, at det af såvel videnskabelige som politiske grunde er nødvendigt at behandle emnet. Det dominerende spørgsmål, han har sat sig for at besvare, er: hvorfor befinder Sovjetrusland sig i opgang, mens Den kommunistiske Internationale er i håbløs nedgang? (s. 8). Hans formål er at yde et bidrag til, at bolsjevismen vurderes efter, »hvad den virkeligt er« (s. 7). Det er formentlig også det politisk formålsbestemte, der slår igennem, når afhandlingen forsøger at give svar på alle de komplicerede problemer i forbindelse med den russiske bolsjevismes opkomst og udvikling, og så at sige aldrig stiller sig spørgende eller tvivlende. Et skrift, der skal kunne fungere politisk vejledende, kan jo ikke være tvivlende, men må bastant hævde, at sådan og sådan forholder det sig. Rosenbergs svar på spørgsmålet om årsagerne til bolsjevismens succes i Rusland og den samtidige fiasko for den internationale kommunisme går i korthed ud på følgende: Den russiske bolsjevisme med dens skarpe modsætning til det vesteuropæiske socialdemokrati var en art genoplivelse af »urmarxismen« (dvs. den marxske lære fra før 1848); karakteristisk for denne var dens læggen vægt på en strengt disciplineret organisation, ledet af professionelle revolutionære og med det formål at bibringe proletariatet forståelse for dets historiske mission, en forståelse proletariatet ikke af sig selv ville kunne opnå; i Rusland benyttede bolsjevikkerne den spontane og demokratiske rådsbevægelse til at besejre den